

ORIGINALNI NAUČNI RAD
DOI: 10.5937/reci2417131I
UDC: 821.111(73).09-31 Чен И.
305-055.2
orcid.org/0009-0002-4077-9867

Teodora P. Ivanović*

Alfa BK Univerzitet

Fakultet za strane jezike

ROMAN *ŠKOLA ZA DOBRE MAJKE* KAO KRITIKA ZAHTEVA INTENZIVNOG MAJČINSTVA

Sažetak: Autori feminističke orijentacije naglašavaju da je distopijskom, kao i utopijskom žanru dugo nedostajala ženska perspektiva. Godine 2022. pojavio se roman *Škola za dobre majke* Džesamin Čan [Jessamine Chan], koji je u kratkom vremenskom periodu dobio na popularnosti usled tematizovanja aktuelnih pitanja nadzora, kontrole i intenzivnog majčinstva. Cilj rada je utvrditi šta se u romanu *Škola za dobre majke* postavlja kao osobenosti dobrih, a šta loših majki, na koji način se njihova uloga naturalizuje, i koje se razlike javljaju u očekivanjima koje se postavljaju majkama i očevima. Takođe, cilj je utvrditi koji elementi nadzora su prisutni u romanu, šta ih pokreće i na koji način su oni povezani sa određenim klasnim položajem, rodnom i rasnom pripadnošću likova. Oslanjajući se na stanovište Adrijen Rič [Adrienne Rich], koja je ustanovila studije materinstva/majčinstva, kao i Margaret Nelson [Margaret Nelson] i Šeron Hejs [Sharon Hays] koje govore o zahtevima koji se danas postavljaju američkim majkama, razmatraju se kriterijumi koje im škola u romanu nameće. Posebna pažnja se posvećuje aspektima nadzora i kontrole majki, koji se postavljaju kao neophodni usled sumnje u njihove sposobnosti da obezbede adekvatne uslove i podršku svojoj deci, sputavajući njihov kognitivni razvoj.

Ključne reči: feministička distopija, intenzivno majčinstvo, nadzor, tehnologija, kontrola.

* teodora.ivanovic@alfa.edu.rs

Uvod

U vreme društvenih kriza često se pribegava distopijskoj karakterizaciji vremena. Distopija se kolokvijalno koristi za označavanje zamisli nepoželjnih društvenih uređenja, mada autori nude različite definicije, povlače različite granice između ovog pojma i pojma utopije. Kit Buker [Keith Booker] navodi da za njega utopijske i distopijske vizije nisu nužno dijametralne suprotnosti, jer ono što je idealno društveno uređenje za jednu grupu ljudi, može biti nepoželjno za drugu (Booker, 1994: 15), na šta skreću pažnju i autorke feminističke orijentacije (Maskalan, 2009: 516; Baccolini, 2007: 164), ističući da su problemi žena i njihova stanovišta često bili skrajnuti prilikom zamišljanja boljih društava. Godine 2022. pojavio se roman *Škola za dobre majke*, američke autorke Džesamin Čan [Jessamine Chan], u vreme kada u SAD postaje jasno da prava koja žene ostvare nisu ireverzibilna. Odlukom Vrhovnog suda 2022. da poništi presudu Rou protiv Vejda (1973) i *Planirano roditeljstvo* protiv Kejsija (1992), ukinuto je pravo na abortus, na federalnom nivou, što je pokrenulo talas protesta širom zemlje. Roman je u kratkom vremenskom periodu dobio na popularnosti, posebno zbog zajedničkih tema poput materinstva/majčinstva, oblikovanja rodnog identiteta, nadzora i kontrole, sa jednom od najpoznatijih feminističkih distopija – *Sluškinjinom pričom* (1985)¹.

Roman *Škola za dobre majke* ovde je analiziran sa ciljem da se otkrije šta se postavljaju kao nužne osobenosti dobrih, a šta loših majki, na koji način se njihova uloga naturalizuje, i koje se razlike javljaju u očekivanjima koje se postavljaju majkama i očevima. Takođe, cilj je utvrditi koji elementi nadzora su prisutni u romanu, šta ih pokreće i na koji način su oni povezani sa određenim klasnim položajem, rodnom i rasnom pripadnošću likova.

Rad započinje konceptualizacijom materinstva i majčinstva u feminističkoj teoriji i osvrtom na promene u načinu na koji se roditelji doživljavaju u politici i popularnom

¹ Kontrola nad ženama predstavlja centralnu temu feminističkih distopija, ali se način i nivo te kontrole razlikuju. U romanu *Sluškinjina priča*, kontrola je sveobuhvatna i proističe iz novog društvenog uređenja koje strogo određuje mogućnosti i uloge žena u svim aspektima života. Nasuprot tome, u *Školi za dobre majke*, država se, koliko nam je otkriveno, fokusira isključivo na roditeljstvo, pre svega na majke, ograničavajući njihove postupke i odluke u ulozi roditelja. Junakinje oba romana suočavaju se s procesima dehumanizacije. U *Sluškinjinoj priči*, sluškinje su lišene identiteta i svedene na funkciju rađanja. Slično, u *Školi za dobre majke*, majke nose uniforme i izgovaraju naučene parole, čime se nastoji promeniti njihova koncepcija sopstva. Odnos zaposlenih u školi prema majkama odražava dinamiku između tetki i sluškinja, ukazujući na hijerarhiju i potčinjenost. Oba dela kritikuju patrijarhalne norme i očekivanja od žena da ispune svoju „biološku sudbinu“. Takođe, oba romana ostavljaju sudbinu svojih protagonistkinja nedorečenom, pružajući čitaocima prostor za sopstvene zaključke, ali i stvarajući određeni osećaj nelagodnosti usled izostanka jasnog kraja.

diskursu o roditeljstvu u kontekstu Sjedinjenih Država, usled sve većih zahteva za potpunom usklađenosti roditelja (majki) sa potrebama deteta, za njihov pravilan kognitivni i emocionalni razvoj. Potom sledi ukazivanje na osobenosti feminističke distopije, teme koje uvode u distopijski žanr, poput rodne ravnopravnosti, reprodukcije, porodice, emocionalnog rada i sl., kao i tendencije novijih romana da radnju smeštaju u stvarna mesta. Analiza romana *Škola za dobre majke* se sastoji iz tri dela. Prvi deo ističe neka od pravila koja oblikuju strukturu škole za dobre majke, tehnike nadzora, njihov domet, pretpostavke i ciljeve pod kojima škola operiše. Drugi deo je usmeren na način na koji se uloga majki naturalizuje i postavlja kao jedina ispravna, dok treći deo, nadovezujući se na drugi, ispituje razlike u kriterijumima za ocenu podobnosti očeva i majki u izvršavanju roditeljske uloge.

Materinstvo i majčinstvo kao društvena konstrukcija

Različiti pristupi u okviru feminističke teorije su uvođenjem kategorije roda, rodnog identiteta i patrijarhata doprineli dekonstrukciji tradicionalnih normi porodičnih uloga, kao i preovlađujućeg shvatanja majki, materinstva i majčinstva. Pojam materinstva se odnosi na normativne obrasce i očekivanja od uloge majke, koja su definisana od strane muškaraca, dok se pojam majčinstva odnosi na svakodnevne prakse i iskustvo majki (O'Reilly, 2012: 2). Materinstvo, dakle, nije nešto potpuno prirodno, već je strukturirano i organizovano u okviru dominantnog rodnog režima, patrijarhata – „porodično-društvenog, ideološkog, političkog sistema u kojem muškarci silom, direktnim pritiskom ili kroz ritual, tradiciju, zakon i jezik, običaje, etiketu, obrazovanje i podelu rada, određuju koju ulogu žene treba da igraju ili neće igrati, i u kojem je žena svuda podređena muškarcu“ (Rich, 1986: 57). Adrijen Rič [Adrienne Rich], koja je ustanovila studije materinstva/majčinstva, naglašava da materinstvo sa jedne strane obuhvata potencijalni odnos koji žene imaju prema moći i mogućnostima reprodukcije, kao i svojoj deci, a da se, sa druge strane odnosi na instituciju tj. ljudsku tvorevinu stvorenu da se pobrine da žene ostanu pod muškom kontrolom (Rich, 1986: 13). Radi održavanja patrijarhalnog poretka, materinstvo je moralo da bude postavljeno kao nešto prirodno, što nalaže da stvari moraju *biti* na određeni način uređene (Rich, 1986: 43). Kroz konstrukciju rodnog identiteta, koji se uči kao „društveni i kulturni obrazac, i omogućava relativno bezbolno uklapanje u svakodnevicu koja je strukturirana na određeni način“ (Hjerson, 2017: 40), majčinstvo se ugrađuje u identitet žene kao *sudbina*, poseban cilj koji je neophodno ostvariti. Institucionalizovano materinstvo zahteva od žena *majčinski instinkt*, nesebičnost, usmerenost na druge, tj. formiran relacioni identitet koji onemogućava oslobađanje od dužnosti i biranje drugačijeg puta (Rich, 1986: 42).

Sociološkinje Margaret Nelson [Margaret Nelson] i Šeron Hejs [Sharon Hays] primećuju da poslednjih nekoliko decenija američke majke čine mnogo više od hranjenja, oblačenja i zaštite deteta u periodu ranog detinjstva. U knjizi pod

nazivom *Roditeljstvo van kontrole: Anksiozni roditelji u nesigurnim vremenima* (*Parenting Out of Control: Anxious Parents in Uncertain Times*) (2010), koji na dobar način oslikava smer razvoja roditeljskih praksi, Margaret Nelson govori o prekomernoj uključenosti roditelja u sve aspekte života svoje dece, ostavljajući im malo prostora za samostalno donošenje odluka, učenje pomoću pokušaja i pogrešaka, nekad čak i nakon završetka perioda adolescencije (Nelson, 2010: 1–6).

Deca su danas viđena kao ranjivija na činioce koji utiču na fizički i emocionalni razvoj i sledstveno, roditeljima je dodeljen zadatak da balansiraju i usmeravaju te rizike, kako bi poboljšali kvalitet fizičkog i emocionalnog razvoja svoje dece. To iziskuje velike količine pažnje, energije i materijalnih resursa. Ova *inflacija* društvenog značaja roditeljske uloge, po rečima Šarlot Ferklot (Charlotte Faircloth), dovela je do razvoja *intenzivnih* stilova roditeljstva (majke tigrovi (*tiger mothers*), roditeljstvo zasnovano na povezanosti (*attachment parenting*), i obletajuće roditeljstvo (*helicopter parenting*)) (Faircloth, 2023: 34–44).

Kako bi opisala gore navedene tendencije, Šeron Hejs u knjizi *Kulturne kontradikcije materinstva* (*The Cultural Contradictions of Motherhood*) (1996), koristi pojam *intenzivno majčinstvo* (*intensive mothering*). Reč je o ideologiji prema kojoj su ispravne metode podizanja dece nužno detecentrične, zahtevaju kompletnu emocionalnu i vremensku uključenost, vođene su savetima struke i naravno, finansijski su skupe (Hays, 1996: 8). Ono što se smatralo normalnim/spontanom roditeljskim aktivnostima, poput fizičkog kontakta, razgovora, hranjenja i igranja, sa sve većim prisustvom stručnjaka koji naglašavaju važnost okruženja za razvoj novorođenčadi i dece, pretvorilo se u instrumente kojima se postižu odgovarajući dugoročni ishodi, a majke moraju postati eksperti u svakoj oblasti. Ove ideje svakako ne slede u praksi sve majke, niti su sve u mogućnosti da to čine (intenzivno majčinstvo se vezuje pre svega za majke iz viših društvenih slojeva), ali se one uzimaju kao ispravan pristup podizanju dece i standard koji treba dostići (Faircloth, 2023: 57). Možda nema ničeg pogrešnog u hijerarhiji praksi dobrog materinstva/majčinstva, sve dok su one pluralne i relativno nezavisne jedna od druge, ali je sve pogrešno ukoliko postoji jedna dominantna hijerarhija u odnosu na koju svi bivaju ocenjivani.

Porodična politika SAD

Promena u načinu na koji se roditelji doživljavaju u politici i popularnom diskursu o roditeljstvu dovela je do razvoja političkih inicijativa u ovoj oblasti. Ciklična objašnjenja međugeneracijskog transfera siromaštva, stanovišta o negativnim posledicama određenih praksi u toku trudnoće i detinjstva (koja su prerasla u svojevrzni roditeljski determinizam), kao i njihovo povezivanje sa društvenim problemima, podstaklo je stručnjake za brigu o deci da kreiraju programe namenjene edukaciji roditelja kako bi se odnosili prema detetu sa ljubavlju i

empatijom. Ovim putem unutrašnji svet pojedinaca i porodica sve više podleže javnom nadzoru i upravljanju (Macvarish, 2014: 77–93).

Programi kao što su „Neverovatne godine“ (*Incredible Years programme*) i „Porodice i škole zajedno“ (*Families and Schools Together*) su tu da pruže podršku roditeljima, ali i nastavnom osoblju u razvijanju pozitivnih obrazaca ponašanja, jačanju emocionalne regulacije, porodičnih veza i akademskih veština kod dece (Macvarish, 2023: 117). Programi edukacije pripadaju dugoj istoriji savetovanja za brigu o deci, ali krajem 1990-ih i početkom 2000-ih došlo je do uspona primene neuronauke u oblasti roditeljstva. Sve ovo je pratilo i masovno širenje industrije usmerene na promovisanje *dobrog roditeljstva* usled saglasnosti da je porodični život jedan od, a možda i glavni izvor individualne emocionalne patnje/stresa, i sumnje u sposobnosti roditelja da pruže ljubav i podršku svojoj deci (Macvarish, 2023: 215, 122).

Kategorija *emocionalnog zlostavljanja* postala je mnogo obuhvatnija, što znači da se ne traže samo fizičke manifestacije zlostavljanja, već se pokazatelji traže u interakciji deteta sa okolinom, drugim ljudima, i naravno roditeljima. U skladu sa tim, stručnjaci u oblasti roditeljstva usmereni su na beleženje stepena vezanosti majke i deteta, osetljivosti majke na njegove potrebe, ili suprotno, traganje za znakovima anksioznosti i depresije kod majke (Macvarish, 2023: 113).

Pored toga što su u svih 50 država stručnjaci koji dolaze u kontakt sa porodicama i decom² dužni da prijave Službi za zaštitu dece (*Child Protective Services*), svaku sumnju da su deca zlostavljana ili zanemarivana, neke države usvojile su univerzalne zakone o prijavljivanju, koji proširuju ovu obavezu na celokupnu odraslu populaciju (Edwards, 2019: 52, 53; HHS, 2024: 9, 20). Fong [Kelley Fong] skreće pažnju da Služba za zaštitu dece ima *dvostruke kapacitete nadzora* (2020: 613). S jedne strane se posmatra kao sredstvo za identifikaciju potreba za podrškom, a s druge kao instrument kontrole marginalizovanih grupa (Fong, 2020: 613). Izveštaji o zlostavljanju dece obično se odnose na porodice koje se suočavaju sa materijalnim teškoćama, sistemskim rasizmom/diskriminacijom i sl. i postupke roditelja za koje se smatra da predstavljaju rizik za dobrobit dece, treba tumačiti u tom kontekstu (Fong, 2020: 617).

Feministička distopija

Prve feminističke distopije su se pojavile tokom drugog talasa feminizma koji je bio reakcija na konzervativne pedesete, kada se od žena zahtevao povratak u privatnu sferu, usled ponovne stabilizacije patrijarhalne strukture odnosa dovedenih u pitanje tokom Drugog svetskog rata (Milojević, 2011: 31, 32). Upliv feminizma bio

² Prema *Izveštaju o zlostavljanju dece* za 2022. godinu od stručnjaka koji dolaze u kontakt sa porodicama i decom je došlo oko 70 % prijava (HHS, 2024: 9).

je nužna reakcija na društvena dešavanja i sam distopijski žanr. Žensko pitanje je često bilo zapostavljeno u utopijskim i distopijskim tekstovima u kojima su se žene pojavljivale kao nosioci patrijarhalnih rodni uloga (Maskalan, 2009: 515, 516), zbog čega feminističke distopije usmeravaju pažnju na pitanja *gde su tu žene, kako žene doživljavaju svet*, uvođenjem tema rodne ravnopravnosti, reprodukcije, porodice, braka, roditeljstva, emocionalnog rada, rodne diskriminacije i nasilja. Upućivale su poziv čitaocima da se uključe u globalni aktivizam. Autorke feminističke orijentacije koje su se bavile odnosom između utopije, distopije i roda, poput Ane Maskalan i Rafaela Bakolini [Raffaella Baccolini], ne tvrde da neke od ovih tema nisu uopšte zastupljene u pomenutim žanrovima, već da nikada nisu imale središnju ulogu, ostavljajući nepotpunim svako zamišljanje boljeg/savršenijeg društva (Maskalan, 2009: 516; Baccolini, 2007: 164).

Početak 1990-ih javlja se treći talas feminizma kao kritika esencijalizma drugog talasa, koncepta globalnog sestrinstva i neuočavanja interesa žena iz manjinskih grupa i njihovih drugačijih iskustava. Inkorporirane su postmoderne, poststrukturalne i kolonijalne teorije, i razmatrane teme poput seksualnosti, ravnoteže između karijere i zahteva roditeljstva, rasnih i klasnih odnosa, uloge medija i novih tehnologija (Milojević, 2011: 33, 34). Usaglašene sa feminizmom trećeg talasa, feminističke distopije su postale osetljivije na različitosti uopšte, ne samo na rasne i klasne razlike (Martínez-Falquina, 2021: 6).

Autorka Silvija Martinez [Silvia Martínez] skreće pažnju na važnu karakteristiku dva savremena distopijska romana – smešteni su u realnom svetu (Martínez-Falquina, 2021: 7). Distopijska literatura je kritikovala postojeće društveno uređenje, bilo kroz kritičko preispitivanje utopijskih zamisli na kojima se zasnivaju postojeće strukture ili koristeći strategiju defamilijarizacije, tj. proširenjem tih uslova i struktura na različite kontekste koji nude jedan drugačiji pogled na svet, omogućavajući uočavanje njihovih mana i protivrečnosti s jedne najviše tačke (Booker, 1994: 3). Međutim radnja romana, *Budući dom živog Boga* (2017) Luize Erdrič [Louise Erdrich] i *Crveni satovi* (2018) Leni Zumas [Leni Zumas], koji kritikuju prekomernu eksploataciju prirode u okviru kapitalističkog sistema i ponuđeno rešenje u obliku definisanja reproduktivnog kapaciteta žena kao važnog društvenog resursa koji mora biti stavljen pod državnu kontrolu, smeštena je u stvarna mesta – Minesotu i Oregon, a ovu karakteristiku deli i roman *Škola za dobre majke*, čija se radnja odvija u Filadelfiji. Leni Zumas je svoj roman okarakterisala kao paratopiju, i koristeći grčki prefiks za *pored* ili *blizu* sugerise da je predstavljena priča nešto što se negde već dešava ili će se uskoro desiti (Crum, 2018), čime se napušta pomenuta strategija defamilijarizacije. Premeštanje radnje u prepoznatljivi, stvarni svet stvara osećaj nelagode i hitnosti rešavanja problema.

Škola za dobre majke – analiza romana

Roman *Škola za dobre majke* (2022) Džesamin Čen se pojavljuje u vreme kada se intenzivira državna kontrola nad ženskim telima, a zbog svojih elemenata nadzora, kontrole i materinstva/majčinstva, kritičari ga nazivaju *Sluškinjinom pričom* 21. veka (Vogue, 2022). U romanu, služba za zaštitu dece poprma autoritarnu prirodu i prijavljeni roditelji prvo se stavljaju pod prismotru, a potom prolaze kroz vladin novi jednogodišnji program za sticanje odgovarajućih veština u podizanju dece. Ideja koja stoji iza ovog programa jeste da se „popravljanjem“ roditelja i njihovih roditeljskih praksi može popraviti društvo. *Škola za dobre majke* je kritika pre naglašavanja značaja potpune usklađenosti majki sa potrebama deteta za njegov pravilan kognitivni razvoj, praksi intenzivnog majčinstva koje proističu iz toga, promovisanja univerzalnog standarda roditeljstva, nadzora roditelja, a posebno nadzora „nebelih“ i siromašnih roditelja. Kao što je ranije navedeno, radnja je smeštena u sadašnjost, u Filadelfiji i život deluje sasvim uobičajeno. Roman prati jednu „lošu majku“ po imenu Frida, koja je izgubila pojam o vremenu i ostavila svoju ćerku samu kod kuće na dva sata misleći da će brzo otići po kafu i radne papire.

Nadziranje

Nakon oduzimanja deteta Frida je bila stavljena pod prismotrom od strane socijalne službe. Kamere su bile postavljene u svakoj sobi. Praćeni su svi njeni razgovori, mejlovi, pretraživanja na internetu. To je bio novi način sprovođenja kućne inspekcije, a prikupljeni materijal je trebalo da posluži za analizu Fridinih osećanja. Ideja je da se ovim putem eliminiše ljudska greška, da se koriguju subjektivnost i pristrasnost, i sprovede niz univerzalnih standarda (Chan, 2022: 21, 22). Sud je na osnovu materijala odredio da Frida treba da bude uključena u njihov eksperimentalni program koji traje godinu dana. Otvorene su dve popravne ustanove za roditelje, jedna za „loše majke“, druga za očeve. Po dolasku, „lošim majkama“ je traženo da potpišu ugovor o poverljivosti i predaju lične stvari. Prilikom predstavljanja uvek treba da izgovore svoje ime, prezime i prestup, a više puta je izgovarana i parola: „Ja sam loša majka, ali učim da budem dobra“ (Chan, 2022: 7).

Majke su razdvojene na osnovu godina i pola njihovog najmlađeg deteta. Svake nedelje imaju zakazane razgovore sa savetnikom koji prati njihov napredak (Chan, 2022: 71). Ako se kojim slučajem ogreše o pravila institucije, biće poslate u „krug za razgovor“. Svaki odlazak u krug za razgovor biva zabeležen u njihovom dosijeu (Chan, 2022: 77). Pretpostavka je da majke tamo završavaju zato što ne žele da napreduju, nemaju dovoljno jaku volju, tj. sebične su i svoje potrebe stavljaju ispred potreba svog deteta. Evaluacija napretka uključuje dva skena, prvi nakon šest meseci, a drugi nakon godinu dana, koji će pregledati sva njihova sećanja. Na osnovu svog prikupljenog materijala savetnici će formirati mišljenje o mogućnosti vraćanja deteta majci (Chan, 2022: 172).

Kamere su postavljene kako izvan tako i unutar škole, ali nadzor se ne zaustavlja tu. Nastavni program ima devet lekcija koje obuhvataju osnove negovanja, hrane i medicine, prevaspitavanje roditelja, osnove igre, pravilnu socijalizaciju, veštine komunikacije, opasnost unutar i izvan doma i moralne vrednosti i norme. Kako bi mame stekle potrebno znanje korišćena su deca-lutke, najnoviji napredak u robotici i veštačkoj inteligenciji. „Mogu da se kreću i govore, mirišu kao prava deca i osećaju se tako. (...) Oni su svesna bića čiji razvoj mozga, pamćenje i znanje odgovaraju njihovom uzrastu“ (Chan, 2022: 87). U svakoj lutki se nalazi kamera koja prikuplja podatke. Najnovija tehnologija može da izmeri majčinu ljubav, prati otkucaje srca, treptanje i izraze lica otkrivajući emocije poput stresa, straha, ljutnje, dosade i mnoštvo drugih osećanja. lutka detektuje napetost kod majke, temperaturu i držanje, koliko često pravi kontakt očima, kvalitet i iskrenost njenih emocija. Iako u romanu ništa nije učinjeno bez pristanka, očigledan je pritisak koji je izvršen na majke da se uključe u program, jer bi se u suprotnom njihovo ime našlo u registru nemarnih roditelja. „Njihov nemar će biti otkriven onog trenutka kada budu pokušali da urade bilo šta što zahteva njihov broj socijalnog osiguranja. Registar će upozoriti zajednicu da se „loš roditelj“ doselio u komšiluk. Njihova imena i fotografije biće objavljene na internetu“ (Chan: 2022: 69).

Poznato je da u Americi postoji zakon koji zahteva od lokalnih vlasti da obaveste zajednicu u slučaju dolaska registrovanog seksualnog prestupnika u njihov komšiluk – Meganin zakon (Megan's Law) iz 1995. (Bristow, 2023: 134). Izgleda da se loše majke, bez obzira na razloge zbog kojih su poslate u instituciju, smatraju podjednako opasnim i izvrgnute su javnom sramoćenju.

Pored elementa nadzora uz pomoć digitalnih tehnologija, ovde se treba osvrnuti i na tradicionalan način praćenja, a to je praćenje od strane ljudi koji su nam blizu. To su članovi porodice, komšije, prijatelji, drugi roditelji. U romanu, ni jednoj majci nije oduzeto dete zato što ju je razotkrio Google asistent, već zato što su je drugi ljudi prijavili. To je važan aspekt romana – rutinsko nadgledanje majki od strane drugih što se opravdava ispunjavanjem građanskih dužnosti kada je u pitanju zaštita dece. Rutinsko nadgledanje ide ruku pod ruku s rasnom i klasnom pripadnošću. U romanu, većina očeva i majki je afroameričkog i meksičkog porekla. Rasne, klasne i rodne konstrukcije roditeljske podobnosti usmeravaju državni nadzor ka tim kategorijama. Radnici za zaštitu dece povezuju zanemarivanje sa crnom rasom i radničkom klasom, dok *dobro* roditeljstvo povezuju sa belom rasom, čak i kada se njihove roditeljske prakse takođe mogu kategorizovati kao štetne. Na ovaj način su neki slučajevi gotovo po definiciji izuzeti od onoga što službe za zaštitu dece smatraju zlostavljanjem ili zanemarivanjem (Fong, 2020: 616).

Frida je jedina majka kinesko-američkog porekla. Završila je književnost i bavi se izradom sažetaka akademskih istraživanja, kao i pisanjem kratkih članaka namenjenih poslovnoj zajednici (Chan, 2022: 8), i sama navodi da ne deluje kao neko

ko bi se našao u ovakvoj situaciji, jer je od strane društva često bila percipirana kao „dovoljno bleđa“ (Chan, 2022: 60). Kroz roman ona pokušava da objasni zaposlenim „stručnjacima za roditeljstvo“ zašto je bitan njen uvid u život ćerke, i razlike između nje i bivšeg muža Gasta i njegove nove devojke Suzane koji su oboje beli. Čak i kada pokušava da skrene pažnju da je opasno što su Harijet, koja ima manje od dve godine, stavili na dijetu, njena zabrinutost biva interpretirana od strane osoblja kao nezahvalnost (Chan, 2022: 131-133). Na kraju ostaje zabeleženo da se ne uklapa u model američke majke.

Naturalizacija materinstva

Uloga škole je da roditeljima usadi prave instinkte, prava osećanja, sposobnost da donose odluke u deliću sekunde, ali u romanu se nailazi na paradoks. Sa jedne strane, institucija je otvorena sa pretpostavkom da „loši roditelji“ mogu steći potrebne veštine, a gore pomenute lekcije imaju upravo tu svrhu. Instruktori procenjuju čak i kombinaciju lepih reči, poljubaca i zagrljaja, kvalitet zagrljaja, tj. da li je zagrljaj trajao predugo, prekratko ili dovoljno dugo (Chan, 2022: 125). S druge strane, ove veštine se predstavljaju kao nešto prirodno, naturalizuju se – „Majka ne bi trebalo da postavlja pitanja, trebalo bi da nasluti“ (Chan, 2022: 98). Tako, za razliku od škola u kojima se učenici podstiču da postavljaju pitanja, to ovde nije slučaj.

Kroz roman vidimo da se od majki zahteva da sve podnesu, da uvek budu strpljive, da uvek daju i nikada ne smeju da skrenu pogled (Chan, 2022: 99, 125). Čak i kada su bolesne, majke moraju da istraju, što uočavamo kroz situaciju kada su se u školi javile zarazne bolesti. Iako je osoblje nosilo maske, one nisu bile obezbeđene za majke, koje ni pod kojim izgovorom nisu smele da propuste čas. Jedna od majki je pitala za dane bolovanja i taj zahtev je dodat u njen dosije uz komentar da kod kuće ne može da traži bolovanje (Chan, 2022: 142).

Majke ne bi trebalo da slave rođendane, i neke od njih su bile kažnjene zbog pravljenja čestitki i pevanja rođendanske pesme. O sebi mogu govoriti isključivo u odnosu na svoju decu (Chan, 2022: 204), tj. njihov identitet treba da bude isključivo relacioni. Na taj način se materinstvo ugrađuje i postavlja kao preovlađujući u identitetu žene. Tumačenje materinstva koje ističe škola, a koje proizilazi iz rodnog režima patrijarhata, postavlja standarde koji su nepraktični i kažnjava one koji ih ne ispunjavaju, zbog čega majke koje nemaju partnera, koje su siromašne ili koje su posvećene napretku u karijeri, često bivaju etiketirane kao *nepodobne* majke (Rich, 1986: 107).

Loši očevi i loše majke – dvostruki standardi

Prva razlika između očeva i majki sa kojom se susrećemo u romanu se odnosi na broj onih koji su poslati u školu za loše roditelje. U instituciju je smešteno oko 200 majki, dok tačan broj očeva nije poznat, ali se procenjuje da ih je tri puta manje.

Nakon početka zajedničke nastave, saznajemo da se pravila i obaveze u školi za loše očeve razlikuju u odnosu na pravila za majke. Očevi imaju sastanke sa savetnikom jednom mesečno. Institucija veruje da je neophodno da ostanu u kontaktu sa svojom decom, tako da mogu da razgovaraju sa njima jednom nedeljno, na sat vremena i ova privilegija im ne može biti oduzeta. Nema ekipe za čišćenje, nema krugova za razgovor. Često su izbijale tuče, ali niko nije bio izbačen (za razliku od majki). Očevi ocenjuju školu kao grupu za podršku, a parola koju izgovaraju glasi: „Ja sam otac koji uči da bude bolji čovek“ (Chan, 2022: 189).

Ne samo da je majkama više puta uskraćivana mogućnost desetominutnog poziva, uz obrazloženje savetnika da su oni za njih ometajući, a štetni za dete (Chan, 2022: 216), već i onda kada je poziv bio odobren, davane su im smernice koje treba da prate prilikom razgovora. Trebalo bi da postavljaju otvorena pitanja o obrazovanju, kućnom životu i prijateljstvima deteta. Pominjanje koliko dugo su u školi ili kada će se vratiti nije dozvoljeno, kao ni razgovor o sastancima deteta sa socijalnim radnikom ili terapeutom. Moraju da se zahvale detetovom staratelju. Reči *volim te*, i *nedostaješ mi* mogu da izgovore samo jednom (Chan, 2022: 150).

Jedine sličnosti su to da kao i majke, očevi nose mornaričke plave uniforme i radne čizme, imaju obavezna dva skena, lutka prikuplja podatke o njihovom napretku (mada se ti podaci drugačije interpretiraju) i ne mogu da napuste instituciju. Obaveze očeva i majki prema lutki su različite. Sve lutke su u sebi imale plavu tečnost koja je morala da bude zamenjena jednom mesečno. Majke su to morale da rade same, a kasnije kada stičemo uvid u način organizacije aktivnosti u školi za očeve, saznajemo da to umesto njih radi tehničko osoblje. Menjanje plave tečnosti ovde simbolizuje menjanje pelena, što se shvata kao posao majke. To je još jedan indikator da program učvršćuje patrijarhalne rodne uloge.

Prilikom spajanja dva programa javila su se romantična osećanja, i to je zamereno majkama, ali ne i očevima. U romanu vidimo da je Taker, koji je bio zaljubljen u Fridu, dobio nazad svog sina, dok su njoj oduzeta sva roditeljska prava. Prema rečima savetnika, čežnja za muškarcem Fridu čini lošom majkom (Chan, 2022: 244). „Usamljenost je oblik narcizma. Majka koja je u harmoniji sa svojim detetom, koja razume mesto u životu svog deteta i svoju ulogu u društvu, nikada nije usamljena. Kroz brigu o svom detetu, sve njene potrebe bivaju ispunjene“ (Chan, 2022: 170).

Razlika između „loše majke“ i „lošeg oca“ leži u razumevanju njihovog identiteta i *legitimnih* životnih ciljeva. U patrijarhalnom sistemu vrednosti, identitet žene je podređen materinstvu, što se dodatno pojačava sa postavljanjem intenzivnog majčinstva kao standarda, koji ostavlja manje prostora za druge identitete. S druge strane, uloga oca je fleksibilna, posmatra se kao jedna od mnogih koje muškarac može imati. Njegove glavne uloge su vezane za javnu sferu, što smanjuje mogućnost dolaska do konflikta između uloga (Rich, 1986: 12, 13).

Zaključak

Roman *Škola za dobre majke* govori o osuđivanju sa kojim se roditelji, a posebno majke susreću, pogotovo one koje potiču iz nižih slojeva ili one koje nisu pripadnice bele rase. Majke su podvrgnute rutinskom nadzoru od strane ljudi oko sebe, usled preneglašavanja važnosti potpune usklađenosti majke sa potrebama deteta za njegov pravilan kognitivni i emocionalni razvoj. Kako se u patrijarhalnom rodnom režimu briga o deci postavlja kao glavna uloga žena, one snose najveću odgovornost i imaju obavezu da obezbede povoljne ishode podizanja dece u smislu fizičkog, socijalnog, emocionalnog i intelektualnog blagostanja deteta.

Koncept škole za podučavanje roditeljskih veština kao takav nije sporan, ali problem nastaje u promociji intenzivnog majčinstva kao univerzalnog modela, koji ne uzima u obzir intersekcije rase, klase, roda, starosti i etničke pripadnosti, kao i njihov uticaj na oblikovanje roditeljskih praksi i mogućnosti. Problemi koji su doveli majke u školu ostali su nepreispitani i postaje jasno da prava institucionalna potpora izostaje. Dok škola teži da oblikuje i ispravi roditeljske veštine, (koje bi navodno trebalo da budu urođene), kroz stroga pravila i još strožu evaluaciju, ona umesto sigurnosti, usađuje krivicu onima koji ih ne ispunjavaju. Dok očevi imaju podršku koja im omogućava da se izgrade kao *bolji ljudi* i kasnije ujedine sa svojom decom, majke po istim osnovama bivaju diskvalifikovane. Kriterijum koji definiše dobru majku ne ostavlja prostor ni za šta manje od savršenstva, a mane se ne mogu sakriti usled postojanja tehnologije koja razotkriva njihove misli i osećanja. Ovaj pristup ne samo da potkopava autonomiju majki, već stvara društveni okvir u kojem je svaka greška ili nesavršenost majke biva prepoznata kao lični neuspeh, a ne kao rezultat različitih društvenih faktora.

Izvori

- Chan, J. (2022). *School for good mothers*, New York, N.Y.: Simon & Schuster.
- The Best Books of 2022 So Far. (2022, November 8). *Vogue*. Dostupno preko: <https://www.vogue.com/article/best-books-2022> [20.05.2024.]
- Crum, M. (2018, January 18). When Your Feminist Dystopia Becomes a Work of Realism - Speaking with Leni Zumas about Her New Novel, *Red Clocks*. *Literary Hub*. Dostupno preko: <https://lithub.com/when-your-feminist-dystopia-becomes-a-work-of-realism/> [05.11.2024.]

Literatura

- Baccolini, R. (2007). Finding Utopia in Dystopia: Feminism, Memory, Nostalgia, and Hope. In: T. Moylan, & R. Baccolini, (Eds.), *Utopia Method Vision: the Use Value of Social Dreaming* (pp. 159-189). Bern: Peter Lang.

- Booker, M. K. (1994). *The dystopian impulse in modern literature : fiction as social criticism*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Bristow, J. (2023). Who Cares for Children? The Problem of Intergenerational Contact. In: Lee, E. Bristow, J. Faircloth, C. & Macvarish, J. (eds.), *Parenting Culture Studies*. (pp. 131-162). London: Palgrave Macmillan. DOI:10.1057/9781137304612_5
- Edwards, F. (2019). Family Surveillance: Police and the Reporting of Child Abuse and Neglect. RSF: *The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences* 5(1): 50–70.
- Faircloth, C. (2023). Intensive Parenting and the Expansion of Parenting. In: Lee, E. Bristow, J. Faircloth, C. & Macvarish, J. (eds.), *Parenting Culture Studies*. (pp 33-68). London: Palgrave Macmillan. DOI:10.1057/9781137304612_2
- Fong, K. (2020). Getting eyes in the home: Child protective services investigations and state surveillance of family life. *American Sociological Review*, 85(4), pp.610-638.
- Hays, S. (1996). *The cultural contradictions of Motherhood*, New Haven and London: Yale University Press.
- Macvarish, J. (2014). The Politics of Parenting. In: Lee, E. Bristow, J. Faircloth, C. & Macvarish, J. (eds.), *Parenting Culture Studies*. (pp. 76-101). London: Palgrave Macmillan. DOI:10.1057/9781137304612_4
- Macvarish, J. (2023). The Politics of Parenting. In: Lee, E. Bristow, J. Faircloth, C. & Macvarish, J. (eds.), *Parenting Culture Studies*. (pp. 99-130). London: Palgrave Macmillan. DOI:10.1007/978-3-031-44156-1_4
- Martínez-Falquina, S. (2021). Feminist Dystopia and Reality in Louise Erdrich's Future Home of the Living God and Leni Zumas's Red Clocks. *The European Legacy*, 26(3–4), 270–286. <https://doi.org/10.1080/10848770.2021.1878634>
- Maskalan, A. (2009). Utopija i njezini doprinosi suvremenim razmatranjima roda. *Filozofska Istrazivanja*, Croatian Philosophical Society, 29(03/115), 505-524.
- Milojević, I. (2011). Tri talasa feminizma, istorijski i društveni kontekst U: Milojević, I. (ur.) Markov, S. (ur.), *Uvod u rodne teorije*. (str. 27-36). Novi Sad: Centar za rodne studije i Mediterran Publishing
- Nelson, M. (2010). *Parenting Out of Control: Anxious Parents in Uncertain Times*, New York and London: New York University Press
- O'Reilly, A. (2012). *From motherhood to mothering: The legacy of Adrienne Rich's Of woman born*. Albany, State University of New York Press.
- Rich, A. (1986). *Of woman born: Motherhood as experience and institution*. New York: WW Norton & Company.
- U.S. Department of Health and Human Services (2024). *Child Maltreatment 2022*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services.

Teodora P. Ivanović

**JESSAMINE CHAN'S *THE SCHOOL FOR GOOD MOTHERS* AS A
CRITIQUE OF THE REQUIREMENTS OF INTENSIVE MOTHERING**

Summary: Feminist authors argue that the dystopian as well as utopian genres have long lacked a female perspective. In 2022, the novel, *The School for Good Mothers* by Jessamine Chan emerged, quickly gaining popularity due to its themes of surveillance, control, and intensive mothering. Drawing on the perspective of Adrienne Rich, Margaret Nelson and Sharon Hays, this paper examined the criteria that school and society at large impose on mothers, along with the aspects of surveillance and control deemed necessary due to the proliferation of risks that affect the psycho-physical development of children. The category of a good parent has a racial, class and gender dimension, which leads to different levels of routine surveillance. Parenting experts and child welfare workers often associate neglect with the members of black and brown races, and lower-income families. Patriarchal values, which establish motherhood as the sole legitimate life goal for women, frequently label mothers as bad. There is no inherent problem with the concept of a school teaching parenting skills. However, the novel addresses a significant issue by promoting intensive mothering as a universal standard while neglecting to consider the intersection of race, class, gender, age, and ethnicity and their influence on parenting practices.

Key words: feminist dystopia, intensive mothering, surveillance, technology, control.

Datum prijema: 30.9.2024.

Datum ispravki: 25.11.2024.

Datum odobrenja: 27.11.2024.